

Олена ПАВЛИК,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри змісту і методики початкового навчання

Формування творчої особистості майбутнього вчителя початкової школи в умовах вузівської освіти

УДК 378.147

Демократичні перетворення сучасного українського суспільства торкнулися різних аспектів нашого буття, і, насамперед, освіти. Визначивши орієнтир на входження до єдиного освітнього простору Європи, Україна здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог. Такі процеси зумовили зміну освітньої парадигми, що передбачає, згідно з новою стратегією компетентнісного підходу, розвиток творчої особистості. У державних документах, що регулюють процес навчання, проблемі розвитку особистості приділяється чимало уваги, зокрема наголошено на необхідності створення умов для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України.

Актуальність проблеми аргументована її важливістю у теоретичному та прикладному аспектах і недостатньою розробленістю в нових умовах за компетентнісної освіти. Зважаючи на зазначене, стратегічну мету фахової підготовки зі спеціальності "Початкова освіта" ми вбачаємо у становленні творчої особистості майбутнього вчителя. Над цією проблемою кафедра змісту і методики початкового навчання працює вже два роки. У розрізі проблеми головне завдання кафедри полягає в підготовці конкурентоспроможного, компетентного спеціаліста в галузі початкової освіти відповідно до потреб сучасного суспільства. Такий спеціаліст має бути здатний забезпечити високий рівень підготовки молодших школярів, що передбачає також розвиток їхніх творчих можливостей.

Як відомо, система освіти від початкової до вищої школи має великі можливості для творчого розвитку особистості. Тому, на думку Л.Виготського, "найкращим стимулом дитячої творчості є така організація життя і середовища дітей, що створює потреби й можливості дитячої творчості" [1, с. 57]. Проте творчого учня може виховати лише творчий учитель.

Питання формування творчої особистості вивчається у багатьох психолого-педагогічних системах. Психолого-педагогічні аспекти формування творчої особистості розглядаються в дослідженнях багатьох учених. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що єдиної загальноприйнятої теорії творчості та визначення поняття "творча особистість" наразі не існує. Зважаючи на те, що особистість – це системна якість індивіда, на думку С.Сисоевої, творча особистість – це підсистема особистості, яка характеризується сукупністю творчих якостей індивіда, що забезпечують їй успіх у творчій діяльності [6].

На основі аналізу науково-методичної літератури кафедрою встановлено, що процес формування творчої

особистості має обов'язково забезпечувати подальший розвиток внутрішніх передумов до творчості. Врахування необхідності такого розвитку – основа становлення творчої особистості індивіда. У ході дослідження уточнено теоретичну модель творчої особистості, а також виявлено, що ця модель відображає внутрішні передумови до творчості; особистісні утворення, які необхідні для творчої діяльності і формуються ззовні; творча особистість розвивається у творчій діяльності та спілкуванні під час забезпечення відповідних умов. Крім того, процес становлення творчої особистості сприяє розвитку її творчої свідомості і самосвідомості, які визначають її соціально-творчу активність. Таким чином, аби сприяти становленню творчої особистості, необхідно спрямовувати зусилля на забезпечення подальшого розвитку внутрішніх передумов студента до творчості і тих додаткових творчих якостей його особистості, які сприяють успішній творчій діяльності та життєдіяльності людини.

Формування творчої особистості має передбачати не тільки посилені розвиток певних психічних процесів і творчих умінь, а й розвиток мотивів, характерологічних особливостей, які, інтегруючись з психічними процесами й творчими вміннями, зумовлюють здатність особистості до творчості [4, с. 16].

Працюючи над проблемою "Формування творчої особистості в умовах компетентнісної освіти" з січня 2013 р., ми виокремили такі етапи її вирощення (див. табл.).

Система роботи кафедри змісту і методики початкового навчання з формування творчої особистості майбутнього вчителя початкової школи

№	Етапи формування творчої особистості	Мета етапу формування властивостей творчої особистості на ньому	Засоби досягнення мети
1	2	3	4
1.	Підготовчо-мотиваційний	Підготовка і мотивація студентів до творчої діяльності. Формування спрямованого інтересу до певної галузі знань	Діагностика творчих можливостей і типів творчої особистості студентів-першокурсників, ознайомлення із творчим доробком студентів старших курсів спеціальності з різних галузей знань
2.	Продуктивно-творчий	Зосередження на творчій роботі, спрямованій на обраний напрям діяльності; велика працездатність	Виконання самостійних творчих завдань під керівництвом викладачів та студентського активу

1	2	3	4
3.	Системно-узагально-ючий	Закріплення навичок творчої роботи при виконанні більш складних завдань, готовність працювати самостійно та індивідуально	Участь у творчих конкурсах та змаганнях різного рівня

На підготовчо-мотиваційному етапі у вересні—жовтні доцент кафедри В.П.Кисільова-Біла спільно з викладачами кафедри та членами проблемної групи проводить тестування на виявлення наявного рівня творчих можливостей (творчого потенціалу) серед студентів, що вступили на перший курс. Результати тестування обговорюються на виробничих зборах студентів потоку та на засіданнях науково-методичного семінару кафедри змісту і методики початкового навчання "Теоретико-методологічні засади становлення творчої особистості в умовах компетентнісної освіти" і враховуються викладачами кафедри у процесі організації навчально-виховного процесу.

Як свідчать експериментальні дослідження, перевагу на першому курсі має категорія студентів, в яких рівень розвитку творчих можливостей дещо вищий середнього (36,4%). Корекція профілю творчої особистості таких студентів потребує не тільки створення програми саморозвитку в процесі самоосвіти, а й індивідуальної роботи викладачів різних дисциплін з кожним таким студентом [2, с. 57].

Формування творчої особистості може відбуватися лише за певних психолого-педагогічних умов, які сприяють творчій діяльності студентів та стимулюють їх творчу активність. Тому створення творчої атмосфери на заняттях, доброзичливість викладача і студентів, відсутність категоричних оцінок — обов'язкова умова ефективної підготовки студентів до творчої педагогічної діяльності. Творча особистість формується тільки у творчій діяльності, яка забезпечується створенням на кожному занятті творчої ситуації. [5, с. 170—171].

Найдоцільнішим в умовах кредитно-модульної системи навчання, як переконує досвід роботи викладачів кафедри, — включення студентів у творчу самостійну роботу.

Так, зокрема, студенти 1—2 курсів долучаються до створення цікавих інформаційних газет із дисциплін кафедри "Математика", "Сучасна українська мова", "Ботаніка", "Землезнавство", "Зоологія" тощо.

Враховуючи здібності студентів, викладачі кафедри організовують індивідуальну та групову творчу самостійну діяльність майбутніх учителів початкової школи. Так, з основ природознавства Лисогор Л.П. залучає студентів до ігрового моделювання та створення інтерактивних моделей, наочних посібників для початкової школи. Індивідуальні навчально-творчі проекти з курсу дитячої літератури передбачають створення першокурсниками бук-трейлерів, презентацій, мультфільмів до прочитаних дитячих книг (Варданян М.В.). Серед студентів першого курсу доцент кафедри Шпачук Л.Р. щорічно проводить конкурс "Перші спроби пера".

Традиційно під керівництвом доцента Кисільової-Білої В.П., Денисенко Є.В. відбуваються конкурси-виставки навчальних творчих завдань студентів 1—2 курсу з математики: "Графи і діти", "Комбінаторика без формул" тощо. Кращі роботи студентів включені до посібника наочних матеріалів, який передано одній із шкіл м. Кривого Рогу.

З методик початкової освіти індивідуальні навчально-творчі завдання представлені методичними портфоліо (доцент Павлик О.А., Білоконна Н.І., Кравцова І.А., Майбородюк Н.Д.), розробками нестандартних уроків та наочних посібників (Лисогор Л.П.), електронними презентаціями і посібниками (доцент Павлик О.А., Лисогор Л.П., Федорова Л.Г.), виставками саморобок (Федорова Л.Г., Любар І.Г.), виставками мистецьких творів (доцент Лисевич О.В.) тощо. Доценти Кравцова І.А. та Павлик О.А. провели колективний конкурс на кращий буквар серед трьох груп студентів 3 курсу. Кожен студент групи мав індивідуальне завдання — розробити сторінку букваря (презентувати дидактичний матеріал до вивчення певної букви). Доцент Білоконна Н.І. щорічно проводить конкурс наочних посібників до уроків письма, української та російської мови.

Завдання, спрямовані на розвиток творчої особистості, викликають у студентів інтерес до навчання, вчать самостійно аналізувати інформацію, забезпечують ситуацію успіху. Такі види роботи стимулюють розвиток активності й самостійності майбутніх учителів початкової школи. Кожна особистість має змогу розкрити свої творчі здібності, нахили, подолати невпевненість. Виконання творчих завдань робить процес навчання цікавим і невимуваним.

Щорічно серед студентів спеціальності "Початкова освіта" проводяться понад 10 предметних олімпіад з дисциплін кафедри, що дають змогу виявити обдаровану молодь. Формуванню творчої особистості майбутнього вчителя сприяє впровадження на заняттях педагогічних технологій, а саме: проектної, інтерактивного навчання, розвитку критичного мислення, КТС, ТРВЗ тощо.

Студенти спеціальності активно залучаються до роботи в проблемних групах, наслідком діяльності яких є публікації, цікаві та оригінальні курсові, кваліфікаційні, магістерські, конкурсні роботи, участь студентів у конкурсах наукових робіт, всеукраїнських конференціях. Щороку за наслідками НДР студентів і викладачів на кафедрі видаються збірники наукових праць, проводяться наукові конференції, творчі конкурси.

Система виховної роботи кафедри змісту і методики початкового навчання також передбачає залучення студентів до творчої діяльності. Так, до дня Святого Миколая під керівництвом доцента І.А.Кравцової студенти першого курсу щорічно виготовляють книжечки-казки для дітей притулку, беруть участь у творчому конкурсі-захисті дитячих книжок "Новорічна казка", конкурсі на кращий сценарій заходу "Новорічне свято в гостях у малечі", конкурсі-захисті відкритих листівок "Милосердя у твоєму серці" тощо.

На факультеті неодноразово відбувалися виставки творчих робіт студентів психолого-педагогічного факультету. Головна мета виставки – підтримка та надання можливості для творчого самовираження талановитої молоді, а також презентація їхнього творчого потенціалу. Експозиція мистецьких творів була представлена роботами Соколової Світлани, Постики Ірини, Бітко Євгенії тощо. До Міжнародного дня студентів під керівництвом асистента Лисогор Л.П. за сприяння голови ППО КДПУ Бурман Л.В. проведено студентську фотовиставку "Світлинами рідного міста". Також підготовлено гумористичний альманах студентських робіт "Страшне перо не гусака" викладачами кафедри Пруняком В.В., Павлик О.А. та Лисогор Л.П.

У рамках проекту співробітництва Школа – ВУЗ на базі психолого-педагогічного факультету під керівництвом завідувача кафедри О.А.Павлик та старшого викладача Л.П.Лисогор студентами другого курсу проведено нестандартний урок для учнів початкових класів у формі інтелектуальної гри КВБ "Золота осінь".

У розрізі проекту "Формування професійних і лідерських компетенцій студентів у ВНЗ" за сприяння голови первинної профспілкової організації КДПУ Л.В.Бурман, завідувач кафедри змісту і методики початкового навчання О.А.Павлик та провідних викладачів кафедри доцентів І.А.Кравцової та Л.Р.Шпачук під керівництвом асистента Л.П.Лисогор було проведено для учнів 2-Б класу на базі КЗШ І–ІІІ ст. № 27 КВК "Казкова зима".

Традиційно до Дня відкритих дверей Федоровою Л.Г. та Любар І.Г. влаштовуються виставки-презентації творчих робіт студентів спеціальності "Початкова освіта": в'язаних іграшок, м'яких об'ємних іграшок, вишивки; виробів з паперу (у техніках оригамі, модульного оригамі, папероплетіння, квілінгу, паперопластики), з природного матеріалу, бісеру, соломи, з пластичних матеріалів. Упродовж навчального року працюють виставки творчих робіт студентів у кабінетах з методики трудового навчання, методики природознавства, образотворчого мистецтва тощо.

Слід зазначити, що творчість студентів – здебільшого суб'єктивно значуща творчість результати якої не завжди бувають соціально значущими і новими об'єктивно. У суб'єктивній творчості новизна полягає в тому, що студент самостійно підходить до створення уже відомого, до суб'єктивно своєрідної комбінації старого. Об'єктивна соціальна значущість такої творчості полягає в тому, що в процесі творчої діяльності, з одного боку, реалізуються творчі можливості студента, а з іншого – здійснюється їх розвиток, що змінює самого суб'єкта творчості, тому що

"сама творчість є умовою становлення, самопізнання і розвитку особистості" [3, с. 29–30].

Результати роботи кафедри над проблемою становлення творчої особистості свідчать про певні досягнення. Так, підготовлені кафедрою до Всеукраїнської студентської олімпіади з початкової освіти студенти факультету Гармаш М., Якушева А. (м. Кіровоград, 22–24 квітня 2015 р.) увійшли до десятки найкращих студентів України. Студентка Якушева А. нагороджена грамотою за творчий підхід у проведенні уроку навчання грамоти.

Конкурсні наукові роботи студентів Гармаш М. (диплом ІІІ ступеня) (керівник Павлик О.А.), Гайдаш Л. (грамота МОН України в номінації "за оригінальність наукової ідеї") (керівник Кисільова-Біла В.П.) на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт із природничих, технічних та гуманітарних наук (галузь "Початкова освіта") (м. Дрогобич, 26–27 березня 2015 р.) були відзначені конкурсною комісією.

Студентка Кулик Н. пройшла у третій тур конкурсу благодійної програми "Стипендіальна програма "Завтра. UA" Всеукраїнської благодійної організації "Фонд Віктора Пінчука – соціальна ініціатива".

За підтримки профспілкового комітету інституту було проведено конкурс прозових та віршованих творів "Україна мій дім", у якому перше місце в інституті посіла студентка І курсу спеціальності "Початкова освіта" Морозенко Анна. За наслідками творчого конкурсу видано творчий доробок студентів психолого-педагогічного факультету "Україна – мій дім" (доцент Шпачук Л.Р., Лисогор Л.П.).

Отже, в основу навчально-виховного процесу кафедри покладено творчий підхід, адже наше гасло: від творчого студента – до компетентного вчителя.

Л і т е р а т у р а

1. *Выготский Л. С.* Воображение и творчество в детском возрасте: психологический очерк : кн. для учителя / Л. С. Выготский. – М. : Просвещение, 1991. – 93 с.
2. *Кисільова-Біла В. П.* До проблеми розвитку творчих можливостей студентів у процесі загальнопедагогічної підготовки / В. П. Кисільова-Біла // Рідна школа. – 2011. – № 6. – С. 55–58.
3. *Кичук Н. В.* Формування творчої особистості вчителя / Н. В. Кичук. – К. : Либідь, 1991. – 96 с.
4. *Павлик О. А.* Розвиток творчої особистості другокласника на уроках української мови як другої / О. А. Павлик, В. Ф. Грябан. – Кривий Ріг : КПІ ДВНЗ КНУ. – 2014. – 84 с.
5. *Психологічна детермінація креативної поведінки: Колективна монографія / С. Ф. Устименко, Н. М. Токарева, А. І. Воронін, Л. Б. Маліцька, О. Л. Пінська, А. В. Шамне, Є. Л. Гергель, Н. М. Макаренко.* – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2006. – 176 с.
6. *Сисоєва С. О.* Основи педагогічної творчості вчителя : навчальний посібник / С. О. Сисоєва. – К. : ІСДОУ, 1994. – 112 с.

